

АДАПТАЦІЯ ДО ВІРТУАЛЬНОГО МОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Ольвія Висоцька

Львівський національний університет імені Івана Франка

(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)

Викладено результати багаторічної практичної і науково-дослідної роботи, присвяченої розробці методики викладання іноземних мов. При створенні методики використано сучасні наукові напрацювання в галузі психології в поєднанні з застосуванням сучасних технічних засобів навчання.

Ключові слова: віртуальне мовне середовище, технічні засоби навчання, діяльність, адаптація.

В умовах переходу на європейські та світові стандарти освіти та на Болонську систему навчання проблема вивчення іноземних мов стає дедалі актуальнішою. Причому наявний досвід роботи у зазначеній сфері засвідчує, що труднощі в опануванні іноземних мов з часом не зменшуються: переважно вивчення мови триває протягом багатьох років і вимагає чимало зусиль, проте часто не дає бажаних результатів. Така ситуація змушує вдаватися до пошуків нових, ефективних методик викладання, які б максимально використовували сучасні досягнення у різних галузях знань, передусім психології, філології та технічних наук, для полегшення вивчення іноземних мов.

Аналізуючи труднощі, що виникають при вивченні іноземних мов, зазначимо, що вони, здебільшого, психологічного характеру, причому до основних проблем, які перешкоджають ефективному оволодінню іноземними мовами, слід зачислити відсутність відповідного, адекватного мовного середовища. Звідси випливає необхідність проведення такого дослідження, яке даватиме змогу з'ясувати, чи можна створити повноцінне, адекватне мовне середовище за допомогою сучасних технічних засобів, а також застосувати

його для інтенсифікації процесу вивчення іноземних мов.

Мета дослідження: розглянути можливості, що їх надає віртуальне мовне середовище, яке можна створити при застосуванні сучасних технічних засобів навчання(ТЗН); розробити методiku опанування іноземними мовами, що базується на застосуванні віртуального мовного середовища.

Завдання дослідження:

- здійснити огляд теоретичних засад вивчення іноземних мов із застосуванням адекватного мовного середовища;
- розглянути можливості створення адекватного мовного середовища, що їх надає застосування сучасних ТЗН;
- використати створене за допомогою ТЗН мовне середовище для вивчення іноземних мов;
- розробити методiku вивчення іноземних мов із застосуванням віртуального мовного середовища;
- провести апробацію створеної методики і визначити перспективи її застосування;
- зробити висновки з проведеної роботи.

З точки зору психології процес вивчення мови слід розглядати як процес адаптації до умов наявного соціального середовища [4], (а саме – мовної його складової), який відбувається в процесі діяльності, організованої відповідним чином.

Мовне середовище – інформаційна компонента соціального середовища, в якому значуща інформація передається за допомогою мови.

Відтак вивчення іноземної мови можна розглядати як процес адаптації до певного мовного середовища. Причому, якщо автентичне мовне середовище – яке створюється носіями даної мови – відсутнє, його необхідно достатньо адекватно змоделювати, інакше не можна здійснити повноцінну адаптацію до нього. Звідси постають наступні стратегічні завдання, які необхідно вирішити в процесі вивчення іноземної мови:

1. Створення повноцінного мовного середовища (з характеристиками, максимально наближеними до реального).

2. Налагодження процесу діяльності, спрямованої на адаптацію до створеного мовного середовища та управління цим процесом з метою його оптимізації.

Відомо, що за допомогою традиційних навчальних методик – з використанням підручників, навчальних посібників – процес вивчення мови просувається з великими труднощами. Організована в такий спосіб діяльність з вивчення іноземної мови є доволі низькоефективною. Не вдається значно покращити ситуацію навіть при обмеженому використанні аудіо- та відеопосібників. Проте сучасний рівень розвитку технічних засобів відкриває нові можливості у цій галузі.

Створити реальне мовне середовище – поза територією функціонування певної конкретної мови – надто складно, а замінити традиційними способами (використовуючи наявні можливості), здебільшого, просто нереально. Проте його достатньо повноцінно може замінити віртуальне мовне середовище.

Віртуальне мовне середовище (ВМС) – це мовне середовище, відтворене за допомогою сучасних технічних засобів в умовах безпосередньої відсутності автентичних носіїв певної мови. У цьому випадку автентичні носії мови будуть присутніми, і створюватимуть необхідне та адекватне мовне середовище, але не безпосередньо, а опосередковано. Ефект їхньої присутності буде максимально повним завдяки використанню сучасних аудіовізуальних технічних засобів.

ВМС створюється за рахунок виконання різноманітних навчальних завдань з використанням аудіальних і аудіовізуальних ТЗН, де мовну інформацію подано тією іноземною мовою, яку вивчають:

- прослуховування повідомлень, презентацій (з одночасною подачею графічної або відеоінформації за допомогою графо- або відеопроєктора);
- прослуховування радіопередач, у тім числі пісень (переважно у записі, з одночасним виконанням завдань);
- прослуховування аудіокниг (уривків художніх творів: новел, оповідань або спеціальних фахових текстів) відповідної тематики;
- перегляд телепередач, випусків новин (у тім числі у відеозапису);

- перегляд краєзнавчих відеоматеріалів, науково-популярних фільмів спеціальної тематики;
- перегляд кінофільмів іноземною мовою на DVD компакт-дисках (з субтитрами);
- вивчення матеріалу і виконання завдань в інтерактивному режимі з використанням навчальних програм;
- обговорення матеріалу (що подається за допомогою ТЗН);
- вирішення різноманітних проблемних ситуацій (які моделюються і подаються за допомогою ТЗН), у тім числі із застосуванням ігрових методів та ін.

Певні можливості в інтенсифікації навчального процесу надає робота в мережі Інтернет. Студенти отримують різноманітні завдання з пошуку певної інформації та і.

Наступне завдання, яке необхідно вирішити при вивченні іноземної мови – організувати відповідним чином процес діяльності, щоб він перебігав в оптимальних формах і давав максимально позитивний результат. Це завдання вдалося реалізувати завдяки сучасним науковим дослідженням у галузі психології діяльності.

Оволодіння іноземними мовами можна розглядати як процес свідомої діяльності. Згідно з сучасними уявленнями, діяльність становить базовий вимір багатовимірної структури особистості, що містить такі головні компоненти: потребово-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворюючий, операційно-результативний і емоційно-почуттєвий [6, с. 114].

Зокрема, потребово-мотиваційний компонент навчальної діяльності передбачає потребу самореалізації в житті взагалі і у певній діяльності, професійній зокрема, інші потреби, які людина має намір задовольняти в результаті опанування іноземними мовами, вподобання, а також відповідну мотивацію вибору цього заняття. Потреба знання іноземної мови, яка може бути реалізована не тільки у певній професійній діяльності, але і при спілкуванні на побутовому рівні, під час відпочинку і на дозвіллі – формує відповідну мотивацію оволодіння певними мовами, відтак особистість

розпочинає її вивчення.

Інформаційно-пізнавальний компонент налічує ті знання, які необхідні для вивчення певної іноземної мови та успішного оволодіння нею (у тім числі про наявні курси, умови навчання, методики викладання та їхні можливості), з точки зору їхньої відповідності до наявних запитів та можливостей.

Цілеутворюючий компонент у цьому випадку передбачає життєві цілі, яких людина має намір досягти за допомогою оволодіння певною іноземною мовою, зокрема виконання професійних обов'язків, досягнення певного рівня професійної майстерності, реалізації власних професійних і пізнавальних прагнень, у тім числі за кордоном (працевлаштування, туристичні поїздки тощо).

Операційно-результативний компонент передбачає орієнтацію на певні результати, що дають змогу задовольнити наявні потреби внаслідок вивчення певної іноземної мови, а також шляхи їхнього досягнення.

Емоційно-почуттєвий компонент діяльності, відповідно, передбачає наявність певного емоційного налаштування людини щодо роботи, якою вона займається (або бажає займатися), практичні почуття, що виникають у неї в процесі використання набутих знань, а також певне емоційне ставлення до результатів вивчення мови і до оцінки її оточуючими.

Вивчення мови за зазначеною методикою організовано так, що у ньому максимально повно задіяні всі складові компоненти процесу діяльності. Відповідно, під час проведення занять необхідно вирішити такі поточні завдання:

1. Задіяння потребово-мотиваційної компоненти вивчення іноземної мови, що передбачає:
 - формування у тих, хто навчається, потреби самореалізації в житті взагалі та у професійній діяльності зокрема;
 - формування вагомих мотивів вивчення іноземної мови;
 - формування у тих, хто навчається, внутрішньозумовлених мотивів до діяльності, якою вони мають намір оволодіти завдяки опануванню іноземними мовами.

2. Задіяння інформаційно-пізнавальних компонент, що передбачає:
 - надання інформації про можливості вивчення мови, вимоги до рівня знань та умови навчання;
 - надання інформації про те, що вимагає від людини процес вивчення і володіння мовою;
 - надання інформації про методiku, процес оволодіння мовою і очікувані результати;
 - надання знань про наявні можливості щодо подолання можливих труднощів тощо.
3. Задіяння цілеутворюючої компоненти вивчення іноземної мови, а саме:
 - орієнтація на накреслення мети обрання певної діяльності та опанування нею, яка найбільшою мірою відповідає наявним запитам і можливостям;
 - орієнтація на формування життєвих цілей, яких можна досягти за допомогою оволодіння певною іноземною мовою;
 - формування свідомої орієнтації на досягнення певного рівня оволодіння іноземною мовою;
 - орієнтація на накреслення мети всебічного формування власної особистості.
4. Задіяння операційно-результативної компоненти, що передбачає:
 - орієнтацію на певні результати, які дають змогу задовольняти наявні потреби внаслідок оволодіння певною іноземною мовою;
 - свідому орієнтацію на шляхи досягнення бажаних результатів;
 - орієнтацію на свідомий розвиток наявних мотивів, інтересів, здібностей тощо;
 - формування адекватних життєвих і професійних запитів, виходячи з відповідності до їхніх наявних внутрішніх можливостей.
5. Задіяння емоційно-почуттєвої компоненти, а саме:
 - формування належного емоційного відношення до занять і різновидів діяльності, в яких буде використано знання іноземної мови;

- формування позитивних почуттів, які супроводжують процес вивчення та застосування іноземної мови;
- формування адекватного відношення до процесу і результатів вивчення мови;
- формування відповідного відношення до оцінки себе як знавця мови та оцінки результатів своєї праці оточуючими.

Для того, щоб організувати відповідним чином діяльність тих, хто навчається, передбачалося максимально використати всі наявні можливості, а саме:

- вважати необхідними складовими ті види діяльності, якими вони займаються у повсякденному житті – навчальної діяльності на курсах і вдома, їхньої трудової активності (на роботі, вдома, в різних клубах і секціях тощо); а також під час дозвілля та відпочинку;
- крім надання необхідної інформації, передбачалося давати завдання для самостійного виконання тим, хто бажає вивчати мову в навчальній аудиторії чи вдома.

Відповідно до накреслених завдань, враховуючи висунуті ними вимоги, в організації процесу вивчення мови за цією методикою задіяні: викладач-філолог; фахівець з ТЗН; психолог. В обов'язки викладача входить: складання програми занять відповідно до наявного контингенту, їхнього рівня, фаху та особливостей діяльності; надання знань, необхідних для успішного оволодіння матеріалом занять; визначення відповідності параметрів ВМС та, за необхідності, їхня корекція; оцінка перебігу процесу вивчення мови та, за потреби, оперативне управління ним. У функції фахівця з ТЗН входить: підбір необхідних для проведення занять ТЗН, їхня установка, підключення та експлуатація; створення ВМС відповідно до вимог навчального процесу, слідування за станом ТЗН під час занять і збереження у справному стані після занять, їхнє своєчасне обслуговування та усунення – в разі потреби – можливих несправностей. В обов'язки психолога входить: максимально повне задіяння всіх компонент процесу діяльності з вивчення іноземної мови; спостереження за перебігом процесу з метою виявлення можливих перешкод, психологічних

труднощів адаптації та їхнє оперативне подолання тощо.

Важливо інформацію, що подається за допомогою ТЗН для створення відповідного ВМС, підібрати так, щоб вона була цікавою і потрібною для аудиторії. Це може бути фахова інформація (якщо підібрані слухачі певного фаху), краєзнавча (якщо слухачі належать до різних професій) чи інша актуальна інформація.

Щодо рівня складності занять, а, отже, рівня оволодіння іноземною мовою за заданою методикою, слід відзначити, що методика придатна для навчання слухачів з різним початковим рівнем знання мови. Проте, враховуючи існуючі реалії, необхідно зазначити таке. Переважна більшість наявних іншомовних аудіо- та відеоматеріалів відповідають середньому рівню складності – це художні твори: озвучені книги або кінофільми. Тому опанування мови за цією методикою найпростіше організувати для осіб, які вже мають певні початкові знання з мови, яка їх цікавить (знають літери і звуки, транскрипцію, знають декілька сотень найуживаніших слів тощо). Доступний матеріал для створення ВМС дає змогу такому контингенту слухачів успішно оволодіти мовою на побутовому рівні.

Методика придатна для вивчення мови слухачами початкового рівня, які ніколи не займалися вивченням цієї мови або ж практично не мають жодних знань. Розпочинати потрібно з вивчення абетки: літер, звуків, найпростіших слів і т. ін. Проте слід враховувати, що створити відповідне ВМС для слухачів цього рівня значно складніше з тієї причини, що необхідних аудіо- та відео матеріалів для слухачів такого рівня обмаль: переважно це озвучені дитячі оповідання, мультфільми тощо.

Методика придатна для вивчення мови слухачами, які бажають вивчити мову на належному фаховому рівні, котрі вже добре володіють нею у побуті. Проте при організації занять з цим контингентом слухачів неминуче виникають труднощі зі створенням ВМС відповідного рівня, оскільки на вітчизняному ринку кількість аудіо- та відеоматеріалів високого фахового рівня складності обмежена.

Навчання побудоване за блочно-модульною системою. Модуль містить

певний розділ програми і становить різну сітку годин для різних факультетів для аудиторного та самостійного опрацювання (в аудиторії чи за її межами). Процес навчання відбувається комбінаторно (із поєднанням усіх різновидів діяльності). Важливим показником, що визначає ефективність процесу адаптації, є рівень “занурення” у мовне середовище. Як свідчить наявний досвід, мінімальні вимоги, що дають змогу отримувати оптимальний позитивний результат – 4 години занять щодня: 2 аудиторних (під керівництвом викладача) і 2 – самостійної роботи (в аудиторії або вдома). Причому методика передбачає наявність ВМС не тільки в навчальній аудиторії, під час проведення занять, але і при самостійній роботі після занять (вдома, з Wi-Fi) і навіть після завершення прослуховування окремих модулів чи повного курсу.

Ідеальним варіантом для максимального, практично повного “занурення” у ВМС є проведення спеціалізованих “літніх таборів”, коли є змога на тривалий час – від кількох тижнів – провести навчання з бажаними вивчати іноземну мову в умовах відриву від виробництва і спільного проживання та навчання протягом усього цього часу. У таких випадках, крім елементів ВМС, для створення іншомовного середовища використовуються також інші, традиційні його компоненти: виступи на задані теми з їхнім подальшим обговоренням, бесіди, диспути тих, хто навчається; для участі в них залучають реальних носіїв мови (а саме: волонтерів з числа студентів-мовників, іноземних студентів тощо).

Виконана робота дає змогу зробити такі **висновки**:

1. Запропоновані теоретичні та практичні підходи, використані при створенні цієї методики вивчення іноземних мов, є плідними і заслуговують подальшого вдосконалення.

2. Впровадження розробленої методики, при роботі з різними контингентами тих, хто навчається, дає змогу інтенсифікувати навчальний процес і суттєво покращити показники оволодіння іноземними мовами.

3. Широке впровадження зазначеної методики у заклади системи освіти даватиме змогу підняти якість викладання іноземних мов на новий рівень, що відповідає сучасним світовим вимогам до навчального процесу.

У майбутньому заплановано здійснити повномасштабне емпіричне дослідження на достовірній вибірці досліджуваних з поділом їх на експериментальну та контрольну групи, для з'ясування кількісних показників покращення оволодіння іноземними мовами при застосуванні описаної методики.

1. *Висоцька О. Л.* Викладання іноземних мов з застосуванням змодельованого мовного середовища // *Філософські пошуки*. – Одеса, 2006. – Вип. XXI-XXII. – С. 248-255.
2. *Висоцька О. Л.* Методика вивчення іноземних мов шляхом адаптації до віртуального мовного середовища // *Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: збірник наукових праць*. – Ч. 2. – Львів, 2007. – С. 66-69.
3. *Висоцька О. Л.* Оволодіння іноземними мовами із застосуванням технічних засобів для створення мовного середовища // *Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. – Чернівці, 2007. – С. 37-39.
4. *Лукашевич М. П.* Соціалізація. Виховні механізми і технології. – К.: ІЗМН, 1998.
5. *Основы методики преподавания иностранных языков / Под ред. В.А. Бухбиндера, В. Штраусса*. – К.: Выща школа, 1986. – 335 с.
6. *Рибалка В. В.* Психологія розвитку творчої особистості. – К.: ТЗМН, 1996. – 236 с.
7. *Соселия И. Л.* Выявление трудностей психологического характера при изучении иностранных языков // *Современные теории и методы обучения иностранным языкам*. – М.: Экзамен, 2006. – С. 293-296.

VIRTUAL LANGUAGE ENVIRONMENT ADAPTATION AS AN INNOVATIONAL METHOD OF FOREIGN LANGUAGES LEARNING

Olviya Vysotska

The Ivan Franko National University of L'viv

(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)

The results of the long-term practical and research work devoted to development of methodology of foreign languages teaching are given in the article. A peculiarity of this methodology is the fact that while creating it modern scientific cultivations (works) in the field of psychological discourse in combination with the use of modern technical aids of teaching were used.

Key words: virtual speech environment, technical aids of teaching, activity, adaptation.

АДАПТАЦИЯ К ВИРТУАЛЬНОЙ ЯЗЫКОВОЙ СРЕДЕ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Ольвия Высоцкая

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)

Рассмотрены результаты многолетней практической и научно-исследовательской работы, посвященной разработке методики преподавания иностранных языков. Во время разработки методики были использованы современные научные разработки в сфере психологии совместно с применением современных технических средств обучения.

Ключевые слова: виртуальная языковая среда, технические средства обучения, деятельность, адаптация.

Стаття надійшла до редколегії 25. 12. 2009

Прийнята до друку 22. 01. 2010